

BARDIZLI AŞIK NİHÂNİ*

Metin ÖZARSLAN

Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi (Erzurum-Kars-Artvin) 20. yüzyıl aşıklarından olan Bardızlı Nihâni'nin hayatı ve şiirlerine hasretilen bu kitap, aşığı yakından tanıyan ve dostluğu bulunan değerli hukukçu ve halk kültürü araştırmacısı sayın Mehmet Gökalp tarafından hazırlanmış. Kitaptaki şiirlerin çoğunluğu Mehmet Gökalp tarafından bizzat aşığın ağzından söylendiği anda ve a şekliyle tesbit edilmiştir. Kitabı hazırlayan ile kitaba konu olan kişilerin yakın tanışıklığı, ortaya konan malzemenin ilk elden derlenip tertip edilmesi anlamına gelir. Ayrıca Mehmet Gökalp, Nihâni'nin diğer araştırmacılar tarafından muhtelif inceleme ve antoloji kitaplarına alınan şiirlerindeki farklılıklara işaret ederek nasıl şekillerini de göstermektedir. Her ne kadar bu farklılıklar küçük çapta olsa da aşığın şiirlerine ait sağlam metinlerin tesbit edilmesi bakımından önem taşırlar.

Daha ziyade bir antoloji hüviyetindeki kitap, hazırlayıcının da önsözde belirttiği gibi monografik bir çalışmaya ön hazırlık niteliği arzeder. Eser, Önsöz'den sonra Bardızlı Nihâni'nin Hayatı (s. 1-5), Tesirinde Kaldığı Şairler (s. 6), Nihâni'nin Şiirlerindeki Özellikler (s. 7), Şiirleri (s. 12-60), Karşılaşmaları (s. 61-110), Faydalanılan Kaynaklar (s. 111-112), Sözlük (s. 113-116) ve Şiirlerin İndeksi (s. 117-118) başlıkları altında tertip edilmiştir.

Yazar, "Önsöz"de Nihâni ile yakınlığından bahisle, onun şiirlerini derleyişi ve hakkındaki çalışmalardan söz ediyor ve "aşıklık çevrelerinde fazla tanınmayışını Nihâni'nin köyüne ve toprağına bağlı bir hayat sürmesine,

daha doğrusu yaşadığı muhitin dışına çıkmasına bağlamaktadır. Bu arada bazı kaynak kişilerin adını da vererek ilgililerin dikkatini çekmektedir.

"Bardızlı Nihâni'nin Hayatı" başlıklı kısmında aşığın hayatı hakkında bilgi verilmektedir. Buna göre Bardızlı Nihâni; Erzurum ili, Şenkaya ilçesi, Bardız nahiyetise bağlı Göreşken Köyü'nde 1300 (1885) yılında dünyaya gelmiştir. Babası Recep Usta adında bir demirci olan aşığın annesi Mahbube hanımdır. Asıl adı Mustafa olan Nihâni, Gedikoğulları namıyla maruf bir sülaleye mensup olduğu için, soyadı kanunundan sonra Gedik soyadını almıştır.

Bâdeli aşıklardan olan Nihâni'nin aşıklığa başlaması 15 yaşındayken gördüğü bir rüya neticesinde gerçekleşmiştir¹. Nihâni'nin ustası olmamakla beraber aşıklığa başladığı tarihte 40 yaşlarında bulunan âşik edebiyatımızın güçlü isimlerinden Narmanlı Âşik Sümmanî'nin tesirinde kalmıştır. Bardızlı Nihâni, rüyasında âşik olduğu Emirhan'ın kızı Mihriban adlı sevgilisi için Afganistan'a gitmek istemişse de gidememiş ve kendi köyünden Perişan adlı bir kıza evlenmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Doğu Anadolu'da bazı vilayetleri gezmiş, 1944 yılında, Halkevlerinin 10. kuruluş yıldönümü münasebetiyle Ankara'ya davet edilmiştir. Daha sonraları İstanbul'a gelen âşik 14.03.1967 tarihinde İstanbul'da ölmüştür. Mezarı Karacaahmet'tedir.

"Tesirinde Kaldığı Şairler" başlığı altında Nihâni'nin özellikle en fazla Narmanlı Âşik Sümmanî'nin tesirinde kaldığına işaret edilmiştir ki bu tesir çok açık bir halde kendini gösterir. "Nihâni'nin Şiirlerindeki Özellikler"

* Mehmet Gökalp, Bardızlı Âşik Nihâni, Kültür Bakanlığı, Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 93, Halk Edebiyatı Dizisi: 1, Ankara, 1988, VIII+118 s., (2 resim, 1 belge).

başlığı altında âşığın şiirleri hakkında Ziyettin Fahri Fındıkoğlu, Fuat Köprülü, Behçet Kemal Çağlar, Müjgan Cunbur gibi araştırmacıların görüşlerine yer verilerek; Nihânî'nin Hz. Ali'ye büyük bir muhabbet beslemekle beraber Alevî olmadığı, aksine Kadiri olduğu tesbit edilmiştir.

Bu kısa inceleme kısmından sonra Nihânî'nin şiirleri ve karşılaşmalarına yer verilmiş. Âşığın kitaba alınmış toplam 67 şiiri ana ayağın son harfine göre alfabetik olarak sıralandırılmıştır. Buna göre şair; (48) koşma, (12) destan/ağıt, (2) divan, (2) ilahi, (1) naat-ı şerif ve (1) cinash [2 adet] ve (1) düz [5 adet] mani söylemiştir. Bu şiirlerin söyleniş yeri, sebebi ve derlemeyi yapanlar hakkında gerekli açıklamalar da verilmiştir.

Bardızlı Nihani âşık edebiyatı geleneğinin gerektirdiği şartları taşıyan ve kendi hususi şartlarında bu gelenek içinde yetişen bir âşıktır. Yazdığı şiirler yaşadığı devrede olaylarla ilgil olup; çevresindeki diğer âşıklarda da görüleceği üzere Narmanlı Âşık Sümmani'nin tarz ve edasındadır. Lirik özellikteki bu şiirlerde içli ve samimi ifadelerin yanı sıra hamasi söyleyişlere de rastlanır.

Bardızlı Nihani Doğu Anadolu bölgesinde yaptığı geziler sırasında, olgunluk çağını yaşayan Narmanlı Sümmani'den başka, çağdaşı olan âşıklardan Yusufeli'li Huzuri ve Huzuri'nin babası Derviş Keşfi Efendi, Âşık İzhari, Kağızmanlı Sezai, Yusufeli'li İzni, Elfazi, Erzurumlu Erbabî'nin oğlu Şehvari, Bayburtlu İrşadi, İrşadi'nin torunu Ağlar Baba, âşık Buhrani gibi âşıkların yanında, yaşlılık döneminde genç âşıklardan olan Alvarlı Yaşar Reyhani ile karşılaşmıştır. bu karşılaşmaların bir çoğunun metni tesbit edilememiştir.

Tesbit edilen karşılaşmaları "Âşık Nihani'nin Karşılaştığı Âşıklar" başlığı altında Nihani-Sümmani, (s. 64-70) Nihani-Sezai (s. 70-76), İzhari-Nihani-Huzuri (s. 77-99), Nihani-Reyhani (S. 99-102) karşılaşmaları verilmiştir. Daha sonra "Âşık Nihani ile Ceylan Hanım Hikâyesi" adı altında âşığın Van seyahati esnasında Tebriz Hanı Abas Han'ın kızı Ceylan Hanımla karşılaşması ve aralarında geçen müsaare hikâye edilmiştir (s. 103-110).

Eserin son kısmında, açıklamalı bir bibliyografya, şiirlerdeki bazı kelime ve terkiplerin karşılıklarını ihtiva eden küçük bir sözlük ve şiirlerin ana ayağının son harfine göre düzenlenmiş bir indeks yer almaktadır.

Bu küçük çalışma, kültür tarihimizin karanlık zaman ve mekanlara ait kapılarının aralanmasında zincire eklenen yeni bir halka olması bakımından dikkate değer. Halk Edebiyatı sahasında, akademik çalışmaların yanında, gönlü ile birlikte kalemini de kullanarak, ihmale uğramış halk kültürü değerlerini gün ışığına çıkaran kalem erbabının çalışmaları, bu sahada küçümsenmeyecek bir boşluğu dolduracak ve uzun vadede bütünlüğün kavramasına yardımcı olacaktır.

Bu vesileyle, Prof. Dr. Şükrü Elçin hocamızın merhum Fuat Köprülü'den aktardığı "kültür araştırmaları için bir çakıl taşı dahi olsa kafidir. İlmî genç nesiller tamamlayacaktır" ifadesini hatırlıyor, Mehmet Gökalp'in emek ve gayretlerini kutluyoruz.

(1) Âşık edebiyatında rüya ve bade için bknz. Prof. Dr. Umay Günay, Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, Akçağ Yayınları, Ankara 1992. Eserde Nihani'ye ait rüya motifi ve âşıklığa geçiş devresi etrafıca ele alınmaktadır.

BİZE GELEN GAZİTELER

ANA SÖZÜ- 277012 kişinev, Puşkin Sokağı, 22 MOLDOVA * GÜNDEM- Lise Cad. Yozgat * HAK VE ÖZGÜRLÜK- 1504 Sofya, BULGARİSTAN Terigratsko şose Nu: 47-A Aleya-1 * KELKİT ÇAYI- Kelkit Belediyesi Basın Bürosu, Kelkit/GÜMÜŞHANE * MÜCADELE- Marangozlar Çarşısı Vakıf Dükkanları, SİİRT * VİTRİN- Lise Cad. 29/B YOZGAT * YOZGAT- Yeni Çarşı Sitesi E Blok Altı Nu: 3/C-D Lise Cad. YOZGAT